

www.dekovel.org

Philip Holt, *Schiere monniken en grijze vrouwen. Cisterciënzers in Nederland 1165-1797. Een overzicht.* Damon, Budel, 2015, 344 blz. met illustraties en kaarten. (€39,90)

Het geschiedkundig totaaloverzicht dat Philip Holt, ex-monnik van Egmond en emeritus-priester van het bisdom Utrecht, over de orde van Cîteaux in Nederland samenstelde, vult een leemte. Terwijl dergelijke compendia reeds eerder in andere Europese landen het licht zagen – in België kwam in 1926 *L'Ordre de Cîteaux en Belgique. Des origines au XXe siècle* van J. M. Canivez uit, en in 1998 publiceerden A. Hoste, M. Nuyttens en G. Van Bockstaele *De glans van Cîteaux in de Nederlanden. 900 jaar cisterciënzerabdijen 1098-1998* – moest Nederland tot eind vorig jaar wachten op zijn cisterciëzer overzicht. Maar het resultaat is dan ook meer dan bevredigend te noemen. Dat is ook het oordeel van dom Bernardus Peeters oco, abt van Koningshoeven in Tilburg, die het lang verbeide werk van Holt een originele en diepzinnige inleiding meegaf.

Het fraai uitgegeven boek – groot formaat (29x24 cm) met hardcover en leeslint – geeft inzage in de geschiedenis van 34 monniken- en monialenkloosters die de cisterciënzers binnen het huidige grondgebied van Nederland ooit in bezit hadden, althans tot aan de Franse Revolutie. De hervormde cisterciënzers of trappisten die zich vanaf 1881 in Nederland kwamen vestigen, met als eerste klooster Koningshoeven, liet Holt nagenoeg buiten beschouwing. Alleen een zeven bladzijden tellend hoofdstukje aan het eind van deel I behandelt kort ook hun wedervaren.

In deel I vertelt Holt de geschiedenis van de cisterciënzers in de noordelijke Nederlanden, niet zonder eerst de oorsprong van Cîteaux in Bourgondië, waar het gedachtegoed van de oudvaders en Benedictus van Nursia nieuw leven werd ingeblazen, te hebben geschetst. De komst van de eerste cisterciënzers naar Friesland in 1165 tot en met de toevluchtsoorden, die de eerste trappisten uit Frankrijk in Nederland zochten, passeren de revue. Het verhaal meandert over Nederlandse klei- en veengronden waar gemeenschappen wortel schoten, groeiden bij welvaart of wegwijnden in oorlogstijden. Op enkele kloosters in Limburg en Brabant na, betekende de Reformatie voor de meeste de doodsteek. Holts verhaal leest als een roman, de taal is eenvoudig, aangepast aan een ruim lezerspubliek.

Het ontstaan, de bloei en de ondergang van elk mannen- en vrouwenklooster afzonderlijk is het onderwerp van deel II. Holt staat ook stil bij de uithoven of *grangiae*, de refugehuizen en patronaten, de artefacten en personalia van die kloosters. Abdijen met een serieuze historische voetafdruk, zoals Aduard of het Onze-Lieve-Vrouwe Munster in Roermond, wisselen daarbij af met kleinschalige priorijen van monialen, zoals Sion (Onze-Lieve-Vrouw ten Dale) of het Nijklooster (Aula Dei) waarvan nauwelijks nog sporen te vinden zijn. Telkens weet de auteur de levende gemeenschappen te evoceren, die vier eeuwen of langer op een welbepaalde plek het wel en wee met elkaar deelden in stilte en lofzang. Meer dan je zou denken hebben deze monastieke gemeenschappen hun stempel gedrukt op de godsvrucht en de cultuur van de Lage Landen om en boven de grote rivieren.

Deel III ten slotte focust op wat er vandaag van dit rijke cisterciënzer patrimonium nog overblijft in Nederland of daarbuiten, van straatnamen tot boerderijen, van een Waddeneiland als Schiermonnikoog tot voor de protestantse eredienst herbestede kerken als het brouwhuis van Gerkesklooster of de abdijkerk van Loosduinen. Holt besteedt weinig of geen aandacht aan restanten van archiefmateriaal, boeken en cartularia die nog in omloop zijn, maar wellicht zou dit een afzonderlijke studie vergen. De gemotiveerde lezer heeft echter met de monografieën, kaarten, atlanten en ander bibliografische gegevens, waarnaar in het boek wordt verwezen, genoeg voorhanden om ook zelf verder op zoek te gaan. Een namenregister en een verklarende woordenlijst sluiten het rijk gedocumenteerde album af.

Oogverblindend zijn ook de talloze fullcolour illustraties die door de uitgever vakkundig werden ingevoerd. Ze bieden een schitterende inkijk in het cisterciënzererfgoed dat Nederland rijk was en is. Dit beeldarchief is goeddeels het werk van fotografe Bea Hoeks – de Laat die samen met haar zoon Joep Hoeks de auteur vakkundig bijstond bij de realisatie van dit ambitieuze album. Voor ieder die zich aan de Nederlandse geschiedenis en cultuur iets gelegen laat, is dit boek een monument.

Guerric Aerden oco